

**Filip Brčić**

Poslijediplomski doktorski studij pedagogije  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

UDK 371(497.521.2)“1918/1939“  
711.4:37](497.521.2)“1918/1939“

Primljeno: 26. 5. 2019.

Prihvaćeno: 6. 2. 2020.

Pregledni članak

## **DOPRINOSI ZAGREBAČKIH GRADONAČELNIKA IZGRADNJI ŠKOLA IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA**

### **Sažetak**

*Autor analizira obrazovnu politiku zagrebačkih gradonačelnika (tada nazivanih gradski načelnici) na primjeru izgradnje novih i adaptacije postojećih školskih ustanova od 1914. do 1939. godine. Razmatraju se neki segmenti rada sedmorice gradskih načelnika u tom periodu: Stjepana Srkulja, Svetozara Delića, Dragutina Tončića, Vjekoslava Heinzela, Ive Krbeka, Rudolfa Erbera i Teodora Peičića. Svaki je od njih djelovao u skladu s trenutačnom situacijom u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslaviji, ali nerijetko i pod utjecajem vanjskopolitičkih okolnosti kojima se trebalo prilagoditi. To se posebice odnosi na završetak prvoga i nagovještaj drugoga svjetskog sukoba krajem odabranog perioda. Na mnoge odluke izravno je utjecao i državni vrh u Beogradu, što je u znatnoj mjeri sprječavalo daljnje korake gradskoga zastupništva na čelu s gradskim načelnikom. Međutim, unatoč katkad nametnutoj politici štednje, grad Zagreb uvelike proživljava urbanizaciju zahvaljujući kojoj je bio prepoznat kao najmoderniji hrvatski grad. Školske zgrade bile su građene po suvremenim kriterijima, što može biti jedan od razloga porasta broja učenika. Autor zaključuje da je svaki od spomenutih gradskih načelnika, unatoč specifičnoj situaciji u kojoj se nalazio, u većoj ili manjoj mjeri doprinio modernizaciji zagrebačkoga školskog sustava u pitanju infrastrukture. Izgradnjom novih ili dogradnjom postojećih zgrada Zagreb je proširio mrežu škola i u do tada periferne dijelove grada, kontinuirano unaprjeđujući školstvo.*

**Ključne riječi:** gradonačelnici, obrazovna politika, izgradnja škola, povijest školstva, 1918. – 1939., Zagreb

## 1. Uvod

Razvoj školstva u određenoj sredini mora biti u većoj ili manjoj mjeri vezan uz vlast, bilo s najvišim stupnjem (vladar ili parlament) ili s nižima, koje čine vijeća ili skupštine na razini grada, oblasti ili županije, ovisno o političkom ustroju. Odluke se – barem formalno – donose izglasavanjem i odnose se na cjelokupnu zajednicu. Za prostor grada sve se odluke donose u gradskoj skupštini, koju čine izabrani predstavnici na čelu s gradonačelnikom. Takav ustroj znači da se pozadina odluka o razvoju školstva donesenih tijekom mandata gradonačelnika može u određenoj mjeri pripisati njegovu shvaćanju obrazovne politike.

Prva škola u Zagrebu otvorena je još u 12. stoljeću, što pokazuje kontinuitet organiziranoga obrazovanja u gradu (Čengiđ, 2002). Za potrebe ovoga rada fokus će biti na razdoblju između dva svjetska rata (1918. – 1939. godine). Tada su se na mjestu gradskoga načelnika Zagreba, kako se nazivalo položaj gradonačelnika, izmijenila sedmorica dužnosnika. Kronološkim redoslijedom, to su bili Stjepan Srkulj, Svetozar Delić, Dragutin Tončić, Vjekoslav Heinzl, Ivo Krbeđ, Rudolf Erber i Teodor Peičić. Razmatrat će se razvoj mreže škola u Zagrebu (gradnja i dogradnja školskih zgrada, proširenje razrednih odjeljenja, porast broja učenika, modernizacija školskoga prostora...) tijekom mandata svakoga pojedinoga gradskog načelnika. Drugim riječima, analiziranjem navedenih kategorija prikazat će se neke važnije odrednice obrazovne politike tih dužnosnika. Određena pozornost bit će posvećena i sastavu gradske skupštine tijekom međuraća kao dodatnom pokazatelju (ne)stabilnosti, ali i prisutnosti pedagoških djelatnika u njoj kada se donose odluke bitne za odgoj i obrazovanje. U obzir će biti uzeta i socijalna komponenta (osobito demografske promjene stanovništva), koja je redovito bila jedan od katalizatora promjena.

Analiza će pratiti redoslijed gradskih načelnika onako kako je naveden u prethodnome odlomku, dakle kronološki. Pritom je nužno napomenuti da u odabranome razdoblju postoji nejednakost u pitanju mandata dužnosnika. Mnogi čimbenici utjecali su na katkad nagle promjene u gradskom vodstvu. Primjerice, iako je spomenut, mandat Svetozara Delića neće biti posebno razmatran s obzirom na to da je službeno bio gradski načelnik tek nekoliko dana (Milčec, 2006). Isto je i s Dragutinom Tončićem, koji je bio prvi čovjek grada neznatno dulje, a da pritom nije donio nijednu važnu odluku vezanu za temu rada. Njihovo će se djelovanje, koliko god opsežno bilo, razmatrati u kontekstu njihovih prethodnika i nasljednika, dočim će se djelovanje preostalih gradskih načelnika analizirati znatno detaljnije. Teodor Peičić smijenjen je pak nekoliko tjedana nakon službenoga početka Drugoga svjetskog rata (1. rujna 1939.), zbog čega je odabran kao posljednji gradski načelnik za analizu u ovome radu.

## 2. Stjepan Srkulj u poraću

Stjepan Srkulj zacijelo je bio najpozvaniji od gradskih načelnika u tom razdoblju za odlučivanje o obrazovnoj politici. Naime, taj je Varaždinac po struci bio povjesničar, a prije stupanja na dužnost gradskoga načelnika bio je nastavnik povijesti (Srkulj,

Stjepan, u: *Hrvatska enciklopedija*). Na položaju prvoga čovjeka grada bio je od 20. rujna 1917. do 24. studenog 1919. godine (Detling, 2009). Prema Milčecu (2006, 67), Srkulj preuzima načelničku dužnost “u povijesnom trenutku” s obzirom na to da je Prvi svjetski rat u punom jeku, pa je bilo nužno osigurati stabilnost u upravljanju gradom. Na taj je položaj došao kao kandidat Narodne stranke. Iako je po svršetku rata došlo do promjene vlasti, Srkulj nije smijenjen s funkcije gradskoga načelnika jer je bio blizak opciji nove monarhije pod dinastijom Karađorđevića (Detling, 2009). Unatoč tome što je pisao udžbenike s jakim naglaskom na (hrvatski) nacionalni osjećaj (Modrić-Blivajs, 2007), Srkulj je otvoreno simpatizirao vladajuću dinastiju, što će mu donijeti ministarski položaj nakon njegova drugoga mandata (Detling, 2009).

Nakon rata prioritet je bio omogućiti normalno funkcioniranje grada, primjerice opskrbljivanje namirnicama, zbog čega je podizanje škola – kojih je znatan broj služio vojsci kao bolnice ili stožeri – bilo u drugom planu. U obzir treba uzeti i kratko trajanje mandata. Srkulj se u tom periodu istaknuo opskrbljivanjem grada namirnicama, što je bilo posebno zahtjevno zbog porasta broja stanovnika. Zagreb je prije Prvoga svjetskog rata imao 74 703 stanovnika (*Statistički godišnjak*, 1917, prema: Mirošević, 2014), a prema popisu stanovništva iz 1920. u gradu je živjelo 103 162 ljudi (Hrvatski državni arhiv, prema: Mirošević, 2014). Takva promjena označavala je i potrebu razmatranja postojećih kapaciteta u školstvu. Porast stanovništva značio je i porast broja učenika, što je posljedično zahtijevalo procjenu postojećega učiteljskoga kadra i prostora za izvođenje nastave, kao i njegove opremljenosti. Pitanje učiteljskoga kadra bit će kasnije detaljnije razmotreno. Dotadašnje školske zgrade nisu više bile dostatne, ako su uopće bile posve funkcionalne s obzirom na to da je dio njih trebalo adaptirati zbog dotrajalosti.

Unatoč tome što su se raspoloživa sredstva ponajviše usmjeravala prema dobavljanju namirnica, školstvo nije bilo posve zanemareno. Tijekom svojega dvogodišnjeg mandata Srkulj je poticao izgradnju škola, ponajviše zanatskih, a u tom je periodu otvoreno i nekoliko fakulteta. Tako su svoja vrata otvorile Visoka tehnička, Visoka trgovačka i Visoka veterinarska škola (Detling, 2009), čime je studentima omogućen nastavak školovanja u Zagrebu. Srkulj je posebno naglašavao strukovno obrazovanje, što se vidi po poticanju izgradnje zanatskih škola, da bi što veći broj građana mogao živjeti od vlastitoga obrta. Utjecaj tih ideja treba tražiti i u prodoru takozvane pedagogije radne škole, koja se (izvorno ili u prijevodu) počela pojavljivati u pedagoškoj literaturi na prostoru Hrvatske, o čemu će poslije biti više riječi. Otprilike do tridesetih godina 20. stoljeća njemački je bio jezik znanosti, pa tako i pedagogije (Mamadaliiev i sur., 2019), a s toga je područja dolazila i ta literatura. Cilj je toga pristupa bio razvoj kompetencija koje će stanovništvu omogućiti zanimanje u struci po svršetku školovanja. S obzirom na veliki broj siromašnih građana u tom razdoblju, taj je pristup viđen kao bitan čimbenik rješavanja socijalnoga statusa stanovništva, zbog čega će, među ostalim, imati zagovornike među pedagogima u Zagrebu.

Međutim, redoviti štrajkovi i nemiri potaknuti manjkom posla i općom neimaštinom postali su prevelik teret za Srkulja, koji je odstupio s položaja gradskoga načelnika krajem 1919. godine. Nemiri su bili vezani uz prodiranje komunističkih ideja koje su

se širile među studentima i radnicima. Te su ideje uskoro doprle i do gradskih vlasti, pa su na izborima 1920. komunisti dobili najviše glasova i posljedično izabrali svojega kandidata za gradskoga načelnika, Svetozara Delića (Milčec, 2006). Međutim, Delić je službeno bio na tom položaju tek nekoliko dana; policija je, djelujući po nalogu kralja, proglasila izbore nevažećima, a zastupnike izbacila iz vijećnice. Do održavanja novih izbora iste godine privremeno rješenje bio je dr. Dragutin Tončić, sve dok u ljeto 1920. za novoga gradskog načelnika nije izabran Vjekoslav Heinzl (Kolar-Dimitrijević, 1994). U pitanju obrazovne politike u Zagrebu Stjepan Srkulj bit će znatno aktivniji tijekom svojega drugog mandata gotovo desetljeće poslije.

### **3. Urbanistički procvat grada pod Vjekoslavom Heinzlom**

Vjekoslav Heinzl započeo je mandat u znatno povoljnijim okolnostima od Srkulja, zbog čega je mogao lakše planirati modernizaciju grada. Prvi dužnosnik grada bio je od kolovoza 1920. do listopada 1928. godine. Kako je po struci bio arhitekt, bolje se snalazio u provođenju projekata modernizacije (Kolar-Dimitrijević, 1994). Heinzlovo je razdoblje obilježeno velikim projektima poput tržnice Dolac, koja je proglašavana najljepšom gradskom tržnicom ovoga dijela Europe, i Gradske klaonice, kojom je omogućeno lakše distribuiranje namirnica (Milčec, 2006). Izuzev toga Heinzl je veliku pozornost posvetio gradnji bolnica i škola. Kako je “početkom dvadesetih godina u zagrebačkoj županiji bilo 60 % nepismenih” (Miljković, 2007, 136), organizirano obrazovanje u Zagrebu moralo se ozbiljno razmotriti u gradskoj skupštini.

Iako je od 1920. do 1925. udeveterostručio gradski proračun, Heinzl je podizao domaće i inozemne zajmove da bi ostvarivao svoje planove modernizacije Zagreba. Prema nekim procjenama, za njegova osmogodišnjega mandata bilo je izgrađeno pola zgrada u Zagrebu, među kojima i znatan broj novih škola (Kolar-Dimitrijević, 1994). Tražio je osnivanje nižih trgovačkih škola jer je smatrao da trgovačke akademije nisu osposobljavale dovoljno kvalitetan kadar, naglašavajući svoje riječi zahtjevom da je nužno školovanje (novih) intelektualaca. Takvo je razmišljanje dobrim dijelom u skladu s nastavnim planom iz 1926., koji uvodi ručni rad kao obvezni predmet u osnovne škole (Batinić i Radeka, 2017). Očekivalo se da će trgovačke škole, ali i one utemeljene na tada novoj teoriji “radne škole”, omogućiti veću samostalnost u radu učenika nakon završetka školovanja. Postojala je potreba za osposobljavanjem učenika za samostalnu radnju ili obrt da bi imali zajamčenu egzistenciju, jer se radi o razdoblju s velikim brojem siromašnoga stanovništva. Takav rad u školi iziskivao je određene preinake u nacrtima gradnje s obzirom na to da je nastava bila zamišljena znatno drugačije od prevladavajućega frontalnog principa. Međutim, u praksi te ideje nisu uvijek zaživjele zbog nedostatka financija, problema koji je pratio sve gradske načelnike toga razdoblja.

Osim trgovačkih, gradile su se ili adaptirale osnovne škole, tada nazivane niže pučke škole. Tako je primjerice 1921. dograđena Državna osnovna škola na Peščenici (današnja Osnovna škola “August Harambašić”), čime je dobila četiri nove učionice, zbornicu i knjižnicu. Godine 1925. pučkoj školi na Gornjem gradu dodan je drugi kat, čime je znatno proširen prostor za sve veći broj učenika, a godinu poslije škola je dobila

i *gombaonu* (dvoranu za tjelovježbu). Tri godine poslije na Trešnjevci je izgrađena izrazito moderna nova škola za 810 učenika, pod nazivom Državna narodna osnovna škola kralja Tomislava u Zagrebu. Bila je opskrbljena tekućom vodom, parnim grijanjem i kupaonicom (Tonković, 2009). Takav se standard opremanja škola nastojao postići svakom kasnijom gradnjom iako to nije uvijek bilo moguće, ponajviše zbog nedostatka sredstava. Modernizacijom prostora očekivala se i veća učinkovitost nastave (veći broj učenika sa završenim školovanjem, manje odustajanja i sl.). Predviđena je i izgradnja doma za napuštenu djecu u Klinča Selima naselju u blizini Zagreba, ali taj projekt neće biti dovršen za Heinzelova mandata (Milčec, 2006).

Ustanova poput doma za napuštenu djecu bila je neophodna Zagrebu nakon Prvoga svjetskog rata. Mnoštvo je djece ostalo bez jednoga ili obaju roditelja tijekom toga sukoba, što je redovito značilo da su bila prepuštena sama sebi. Procjenjuje se da je samo 1914. otprilike 4000 obitelji ostalo bez uzdržavatelja koji je bio mobiliziran (Kolar, 2008, prema: Jurić, 2009). Tu se djecu nastojalo uključiti u redovni sustav pomoću domova. Izgradnjom novih i adaptacijom postojećih škola Heinzel je nastojao omogućiti (jednake) uvjete za obrazovanje djece iako je to ponajviše ovisilo o želji njihovih roditelja, koji nisu uvijek odobravali izostajanje djece iz domaćinstva. Tako je u nekadašnjem selu Trnje 1899. novootvorena pučka škola jedva započela s radom jer su seljaci prijetili smrću učitelju Ivanu Tomašiću bude li prisiljavao njihovu djecu na pohađanje nastave (Tonković, 2009). Unatoč teškom početku, ta je škola za Heinzelova mandata imala 402 učenika, a sredinom tridesetih godina dvostruko više, što ipak opravdava njezinu izgradnju.

Iako je za razvoj grada, a osobito u pitanju školske infrastrukture, učinio kao malo koji njegov prethodnik, krajem dvadesetih godina naslućivao se svršetak njegova mandata. Tome je bilo više razloga. S obzirom na to da je bio izabran za načelnika kao neovisni kandidat, bez stranačke podrške, Heinzel nije mogao računati na neupitnu potporu zastupnika. Ujedno se često sukobljavao sa službenim Beogradom, kao kada se primjerice opirao odluci Ministarstva prosvjete o ukidanju Gospodarsko-šumarskoga fakulteta, ili kada je na sprovodu Stjepana Radića održao govor koji je protumačen kao nacionalistički. Međutim, najviše mu se zamjerilo odbijanje prisustvovanja sprovodu kralja Petra jer je netom prije Zagreb izgubio povlašten status podjelom države na oblasti (Kolar-Dimitrijević, 1994). Posljednja godina njegova mandata proglašena je prijelomnicom jer su se od tada “u Zagrebu izgrađivale prve zgrade prema načelima moderne arhitekture” (Barišić Marenčić, 2015, 373), što se odnosi i na škole, a za što je svakako zaslužan i Heinzel. Kako navode Jurić i Strugar (2011, 205), “nagomilani su problemi doveli do ostavke” Vjekoslava Heinzela 23. listopada 1928. godine.

#### **4. Drugi mandat Stjepana Srkulja**

Svoj drugi mandat gradskoga načelnika dr. Stjepan Srkulj započinje “bojažljivo i oprezno” (Kolar-Dimitrijević, 1983, 174). Takav je pristup opravdan kada se analizira vanjska i unutarnja politička situacija krajem dvadesetih i početkom tridesetih godina

prošloga stoljeća. Za gradskoga načelnika izabran je 20. studenog 1928., a na toj je funkciji ostao do 21. travnja 1932. (Detling, 2009). Situacija u državi bila je iznimno napeta; nepuna dva mjeseca nakon Srkuljeva ustoličenja kralj Aleksandar uvodi Šestosiječanjsku diktaturu, kojom je ozakonjen centralizam, a sve odluke od tada su bile isključivo u domeni kralja. Dogodile su se mnoge promjene na rukovodećim položajima u Kraljevini Jugoslaviji, ali Srkulj je sačuvao položaj jer je bio sklon političkim kompromisima, a i stvoren je privid *statusa quo* dok se zapravo provodio teror. Usto su ga dočekale tužbe zbog izgradnje Dolca, koji je, unatoč pozitivnim kritikama stručnjaka, izazvao pobunu nekih građana koji su se sporili s Gradom oko odšteta i prostora (Jurić i Strugar, 2011).

Ni vanjskopolitička situacija nije bila bolja. U Srkuljevu mandatu započinje Velika gospodarska kriza, koja je utjecala i na Kraljevinu Jugoslaviju. Najpoznatiji primjer te recesije slom je Prve hrvatske štedionice u Zagrebu 1931. (Kolar-Dimitrijević, 1983). Tijekom cijeloga perioda na funkciji gradskoga načelnika Srkulj je bio prisiljen na štednju, no to nije posve onemogućilo modernizaciju grada. Unatoč teškoj financijskoj i političkoj situaciji, za Srkuljeva drugoga mandata odvija se “intenzivna građevinska djelatnost i investicije” (Detling, 2009, 240). Godine 1930. Zagreb ima 180 tisuća stanovnika, što je utjecalo i na urbanizaciju (Milčec, 2006). Ujedno, prema popisu stanovništva, u Hrvatskoj i Slavoniji zabilježeno je oko 31,5 % nepismenih u tom razdoblju (1921. oko 37,5 %) (Ujaković, 2002). Bilo je nužno osigurati smještaj stanovnika, zbog čega su se gradili jeftini stanovi, ali i škola koje će preuzeti dio obveznika. Tako je primjerice u proračunu za 1932. bilo predviđeno 4 milijuna dinara za gradnju novih osnovnih škola u Maksimiru i na Sigečici “jer su postojeće škole bile toliko pretrpane da su se morale iznajmljivati prostorije od privatnika za održavanje nastave” (Kolar-Dimitrijević, 1983, 182).

Unatoč službenoj politici štednje, potaknutoj gospodarskom krizom, u Zagrebu su bili predviđeni mnogi veliki projekti, od kojih je znatan broj i ostvaren. Na to je utjecao Zakon o narodnim školama iz 1929., kojim se uvodi obvezno osmogodišnje školovanje, iako taj zakon u praksi nikad nije zaživio (Miljković i Batinić, 2011). Tako je 1930. na Trešnjevci dovršena nova zgrada za Obću pučku obospolnu školu, a iste godine zbog velikoga broja učenika novi prostor dobiva Obospolna niža pučka škola “Markuševac – Sv. Šimun” u podsljemenskoj zoni (Tonković, 2009). Podignute su i osnovne škole na Selskoj i Jordanovcu za 7, odnosno 5 milijuna dinara (Kolar-Dimitrijević, 1983). Dvršen je i dom za napuštenu djecu u Klinča Selima čija je izgradnja započela u Heinzelovo doba (Milčec, 2006). Najveći projekt mandata bila je Središnja zanatska škola na Savskoj cesti, koja je godinama bila predmet prijedora gradskih zastupnika (među kojima je tada i jedan pedagog, Ivan Vereš, umirovljeni školski nadzornik). Ujedno je Srkulj udruzi “Hrvatski radiša” oprostio 70 % carine na građevni materijal za gradnju internata za šegrte u Zvonimirovoj ulici da bi se smanjilo opterećenje za gradski proračun, nastojeći na taj način ubrzati rješavanje problema smještaja učenika.

Pitanje strukovnih škola može se povezati sa spomenutom tada dominantnom pedagoškom teorijom takozvane radne škole. Prema Radeki (2011), to je najvažniji pedagoški pravac između dva svjetska rata, što se djelomično ogleda i u gradnji škola,

zbog čega je Zanatska škola često bila u fokusu. Zacijelo najspominjaniji primjer je Šumska škola na Tuškancu, otvorena 1929. godine. Ta je škola dvanaest godina nudila alternativni program školovanja zasnovan na ručnom radu, igri u prirodi i boravku na svježem zraku. Stjepan Matičević, koji je znanstveno izlagao prednosti ogledne škole, tražio je da se organiziraju stručna putovanja učitelja u inozemstvo. Time se htjelo potaknuti razmjenu mišljenja među stručnjacima, što bi u praksi značilo da se nove ideje iz (uglavnom) zapadne Europe prenesu na hrvatski prostor. Ta ideja nikada nije službeno realizirana, nego se svodila na (nerijetko nedovoljne) mogućnosti i volju pojedinoga učitelja. Međutim, u Zagrebu je ipak bilo primjera takve alternativne pedagogije u praksi, što dokazuje praćenje suvremenih trendova u pedagogiji. Matičević, prvi akademik pedagog, osnovao je 1936. Pedagogijski institut u Zagrebu radi daljnega znanstvenog utemeljenja pedagogije u Hrvatskoj (Matičević, Stjepan, u: *Hrvatska enciklopedija*). Širenje i afirmaciju novih pedagoških pravaca omogućavali su i časopisi, na čelu s *Napretkom*.

Iako je imao kraljevu potporu, Srkulj se nerijetko sukobljavao s tadašnjim ministrom financija Živkom Karalazićem, koji je branio nove investicije u proračunu i odobravao samo dovršetak prethodno započetih (Kolar-Dimitrijević, 1983). Tako je primjerice 3,8 milijuna dinara predviđenih za gradnju škole u Maksimiru uklonjeno iz proračuna nakon ministrove intervencije. Unatoč prenatrpanosti školskoga prostora, u proljeće 1932. blokiran je projekt izgradnje 2 milijuna dinara vrijedne osnovne škole na Sigečici, a ponovno je odgođena i gradnja Zanatske škole, što se u oba slučaja opravdavalo štednjom. Uvidjevši da su njegove ideje osujećene, Srkulj je podnio ostavku u travnju 1932. godine. Ipak, zahvaljujući dobrim odnosima s vladajućom dinastijom uspio je osigurati položaj ministra građevine, i to u čak tri različite vlade Kraljevine Jugoslavije.

## 5. Smanjenje urbanističkih zahvata za Ive Krbeka

Mandat Ive Krbeka obilježen je mjerama štednje. Novi gradski načelnik morao je nastaviti u uvjetima smanjenoga proračuna, zbog čega je građevinska aktivnost u Zagrebu – pa i u pitanju izgradnje i adaptacije škola – znatno manja u iduće dvije godine. Dr. Ivo Krbek bio je po struci pravnik, a radio je i kao profesor upravnoga prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu (Kovačec, 1996). Gradski načelnik bio je od 27. svibnja 1932. do 22. rujna 1934. (Kolar-Dimitrijević, 1983). Iako Milčec (2006, 91) za njega kaže da se “najviše posvetio prosvjetnim pitanjima i nedostatku školskog prostora u gradu” te da “forsira gradnju novih školskih zgrada”, radilo se o prije dogovorenim investicijama koje su u Krbekovo doba samo dovršene, što je bilo u skladu sa zahtjevima Ministarstva financija. Takva je Državna narodna mješovita škola (danas Osnovna škola “August Šenoa”), koja je počela s radom 1. rujna 1932., gdje je već po datumu jasno da je izgradnja počela znatno prije (Tonković, 2009). Ta je škola samo mjesec dana poslije zbog velikoga broja učenika razdijeljena na mušku i žensku (Državna narodna ženska škola “Kraljica Marija” i Državna narodna muška škola “Kralj Aleksandar”, smještena u dvorišnoj zgradi).

Međutim, jedini akademik koji je bio i gradski načelnik Zagreba nije zanemarivao pitanje školskoga prostora u najvećem hrvatskom gradu, pa je i u njegovu mandatu projektirano i izgrađeno više odgojno-obrazovnih ustanova. Osim Krbeka, imenovana su 23 nova gradska zastupnika, a novi članovi skupštine postali su i prof. Stjepan Debeljak te ravnatelj Trgovačke akademije Ljubomir Hadžić kao jedini pedagozi (Kolar-Dimitrijević, 1983). Novi sastav skupštine trebao je izglasati velike projekte poput urbanističkih ideja za stanove i škole te mjere štednje koje je nametnulo Ministarstvo financija. Najviše pozornosti posvećeno je dograđivanju savskoga nasipa. I Krbek je naime, poput svojih prethodnika, nastojao osigurati sredstva kojima bi se dovršio nasip i time spriječilo izlivanje Save. Upravo se u njegovu mandatu dogodila najveća poplava, kada je sedam tjedana bilo onemogućeno normalno funkcioniranje grada. Poplave su utjecale i na normalno odvijanje nastave u područjima blizu rijeke. Iako je svjetska gospodarska kriza u tom razdoblju jenjavala, i dalje je bilo zahtjevno svako izglasavanje gradskoga proračuna, o čemu svjedoči manjak odobrenih investicija.

Ponovno se postavilo pitanje Zanatske škole, koju su i Krbekovi prethodnici redovito imali u vidu, ali nije realizirana. Međutim, već na prvom zasjedanju skupštine radi izglasavanja proračuna sredstva za njezinu izgradnju bila su uklonjena. Dovršena je zato 1933. Državna narodna škola kraljevića Andreja (današnja Osnovna škola “Antun Gustav Matoš”) za 410 učenika u četiri dječjačka i četiri djevojačka razreda. Već šest godina poslije broj učenika gotovo se udvostručio – školu je pohađalo 724 djece (Tonković, 2009). Izgrađene su i nova zgrada Šumarskoga fakulteta u Maksimiru te osnovna škola na Selskoj cesti (Milčec, 2006). U ljeto 1934. donesena je odluka i o gradnji nove osnovne škole na Martinovki, iako Krbek nije dočekaio kraj njezine izgradnje (Kolar-Dimitrijević, 1983). Premda je vidljiv pomak u pitanju proširenja mreže škola u Zagrebu, nije bilo moguće poduzeti veće aktivnosti s obzirom na to da je Krbek na funkciji gradskoga načelnika bio tek dvije godine. Usto su Gradu počeli stizati na naplatu prijašnji zajmovi, zbog čega je gradski proračun redovito predviđao stavke vraćanja dugova. Rješavanje dugova bit će prioritet Krbekovu nasljedniku Erberu.

## **6. Racionalizacija troškova pod Rudolfom Erberom**

Usprkos gradnji mnogih novih škola, pa i adaptaciji postojećih, nezaposlenost učitelja bila je veliki problem između dva svjetska rata. Djelomično se to može pripisati mjerama štednje jer se nerijetko zabranjivalo zapošljavanje novih nastavnika unatoč potkapacitiranosti osoblja. U cijeloj je državi primjerice samo 1934. godine bilo nezaposleno 1850 učitelja i 430 diplomiranih profesora, a taj se broj teško smanjivao (Franković, 1958). Broj diplomiranih profesora porastao je u tom razdoblju zbog uvođenja studija pedagogije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koji je formirao Stjepan Matičević 1928. godine (Vukasović, 2004). Zbog toga je u Zagrebu iste godine učiteljsko društvo “Jedinstvo” osnovalo takozvani IV. odsjek za mlade nezaposlene učitelje. Namjera je bila omogućiti im privremeno zaposlenje, a poslovi su varirali od onih u tvornici namještaja do osobnih instruktora. Društvo je organiziralo i stručna



usavršavanja za svoje članove da bi stekli dodatne kompetencije. Iako je njegov rad omogućio određeni pomak, to je bilo neznatno s obzirom na broj nezaposlenih učitelja. Najveći problem bila su sredstva koja je Grad trebao izdvojiti za njihove plaće, a u tom periodu bit će obrazloženo primjerima da se provodilo financiranje školstva, a osobito racionaliziranje troškova. Zato su škole nastavile rad s manjkom osoblja.

Rudolf Erber nastavio je s politikom štednje, ali u znatno većoj mjeri od svojih prethodnika. Prema procjenama, tijekom svojega mandata vratio je dug od 14 milijuna dinara koji je bio posljedica prijašnjih zajmova (Milčec, 2006). U takvoj je situaciji bilo nemoguće očekivati veći doprinos u investicijama. Erber je izabran za gradskoga načelnika Zagreba 10. listopada 1934., a na toj se funkciji zadržao do 12. listopada 1936., kada je dao ostavku (Kolar-Dimitrijević, 1983). Unatoč novim promjenama u skupštini, Debeljak i Hadžić i dalje su ostali zastupnici. Erber je prethodno bio glavni direktor Gradske štedionice, zbog čega je i procijenjen kao najbolji izbor za gradskoga načelnika u tom razdoblju. Tijekom mandata iznio je malo novih inicijativa, uglavnom isprativši Krbekove projekte u okvirima politike racionalizacije troškova. Jedna od mjera te racionalizacije bili su javni radovi na kojima je siromašno stanovništvo moglo zaraditi, iako su dnevnice bile izrazito niske.

Primjer dovršenja ranijih projekata su osnovna škola na Martinovki te Osnovna škola grofa Janka Draškovića, koja je počela s radom u novoj zgradi u prosincu 1934., a adaptirana je i Osnovna škola Sesvete, koja godinu poslije dobiva električnu struju. U listopadu 1935. otvorena je Državna narodna mješovita osnovna škola Savska cesta, dvokatnica s osam učionica i dvoranom za 198 učenika i 142 učenice (Tonković, 2009). Osim njih izgrađene su škole u Kušlanovoj ulici i na Cvjetnoj cesti, čime gotovo svaki dio grada dobiva odgojno-obrazovnu ustanovu (Milčec, 2006). Tim proširenjem mreže škola omogućeno je obvezno školovanje neovisno o mjestu stanovanja, što dotad nije bio slučaj. Iako je na sjednici skupštine početkom 1935. odlučeno da će se graditi banovinske srednje škole, s time da bi u istočnom dijelu grada bila na lokaciji između Kušlanove i Njegoševe ulice, a u zapadnom između Kostelske i Cankareve ulice, ti su prijedlozi većinom ostali samo ideje za dogleđno vrijeme. Erber nije dozvoljavao više velikih projekata u kraćem roku da se ne bi preopteritela gradska blagajna. Ujedno je bilo opravdano očekivati da će svaki takav pokušaj blokirati Ministarstvo financija procijeni li se da nema dovoljno sredstava.

Središnja zanatska škola, koja je bila predviđena između Savske, Varaždinske i Nove ceste, također je više puta odgađana. Postojeća trokatnica na Radničkoj cesti trebala je biti preuređena u učenički dom jer je Grad izbjegavao gradnju novoga, a zgrada do nje zamišljena je kao sabiralište za zapuštenu djecu, “odakle su djeca otpremana u Klinča-selo, gdje su boravila i radila na ekonomiji dok nisu dorasla za izučavanje zanata u Zagrebu” (Kolar-Dimitrijević, 1983, 208). Premda su se zastupnici u skupštini uglavnom pohvalno izražavali o tim i sličnim prijedlozima, nije bilo moguće realizirati sredstva za njihov dovršetak. Erberove poteze, kao i one njegovih prethodnika, definirala su proračunska sredstva, koja su redovito bila nedostatna za veće investicije. Školstvo je bilo tek jedan od segmenata o kojima su zastupnici vodili brigu, ali redovito se razlika nadoknađivala upravo iz toga fonda. Analizirajući odluke skupštine toga, ali

i prethodnih sastava, jasno je da je tek fond za savski nasip bio sačuvan od kasnijih intervencija, iako je i gradnja zaštite od izlivanja Save tekla sporo – nasip će biti dovršen tridesetak godina poslije.

Za Središnju zanatsku školu na Savskoj cesti natječaj za temeljne radove raspisan je tek sredinom 1936., “uz napomenu da nisu prikupljena sredstva za daljnju izgradnju” (Kolar-Dimitrijević, 1983, 215). Od predviđenih 9 milijuna dinara troškova za otprilike dvije i pol tisuće šegrta kojima je škola bila namijenjena prikupljeno je tek 2,2 milijuna dinara (Gradsko poglavarstvo osiguralo je milijun i pol, a Savska banovina 700 tisuća dinara). Kasnije intervencije u proračunu zaključile su tu priču. Od realiziranih projekata vrijedi izdvojiti postavljanje novih trasa tramvajske pruge kojima se povezivalo razne dijelove grada. Kako je Zagreb tada imao oko 220 tisuća stanovnika, ta je urbanizacijska mjera omogućila čvršće povezivanje grada na svim razinama, pa i u školstvu. Među ostalim, olakšan je pristup udaljenijim školama, s obzirom na to da u tom periodu još uvijek nije pravilo da svaka četvrt ima svoju odgojno-obrazovnu ustanovu. Erber je lako dobivao suglasnost za nove tramvajske trase budući da je Gradska štedionica, na čijem je čelu bio, imala pod svojim okriljem Zagrebački električni tramvaj.

Erberov mandat bio je obilježen mnogobrojnim štrajkovima. Stanovništvo je bilo pretežito siromašno, a javni radovi, koje je gradska skupština poticala u svakoj prilici, nisu doprinosili boljitku. Ocijenjeni su kao slab pokušaj financijske konsolidacije koji Zagrepčani nisu htjeli prihvatiti jer nije nudio poboljšanje njihove situacije. To se posebice odnosilo na periferne dijelove grada, koji su, prema nekim procjenama, redovito bili zanemarivani. Sve je češće morala intervenirati i policija da bi smirila izgrede po gradu (Kolar-Dimitrijević, 1983). Potaknut primjerima poput natječaja za Zanatsku školu, koji su postajali sve češći, ali i porastom broja štrajkova, Erber je u listopadu 1936. ponudio ostavku na mjesto gradskoga načelnika. Ostavka je prihvaćena, zbog čega Zagreb ponovno nakon samo dvije godine dobiva novoga prvog čovjeka skupštine.

## **7. Teodor Pečić pod sjenom Drugoga svjetskog rata**

Proteklo je nekoliko mjeseci od Erberove ostavke do imenovanja novoga gradskog načelnika. U tom periodu zastupnici u skupštini izglasali su proračun za 1937./38., u kojem je bio predviđen fond za osnovne škole u iznosu od 2.999.000 dinara. Tako je odlučeno odredbama Ministarstva financija, koje je i dalje postavljalo ograničenja Gradu (Kolar-Dimitrijević, 1983). Vijećnik Stjepan Debeljak urgirao je da se ne zanemaruje pitanje djece, pa je na sjednici u veljači 1937. spominjao Dječje sabiralište u Supilovoj ulici i dječji dom u Klinča Selima, kojima je trebalo posvetiti pozornost. Porastao je broj dotrajalih objekata, a pritom je kasnila ili bila posve odgođena izgradnja novih. Sve su rjeđi bili slučajevi poput škole za gluhoonijeme i slijepu u Ulici Mošinskoga, koja je u to vrijeme otvorena na teret Banovine. Na istoj sjednici na kojoj je govorio Debeljak bila je odobrena i lokacija u Sajmišnoj (danas Heinzelovoj) ulici za nove prostorije Veterinarskoga fakulteta. Sve su to bili dugoročni projekti koji nisu mogli izmijeniti trenutačnu slabu situaciju.

U takvoj atmosferi Teodor Peičić postao je gradski načelnik 31. ožujka 1937., a tu je dužnost obnašao do 23. rujna 1939. (Kolar-Dimitrijević, 1983). Unatoč teškoj (vanjsko)političkoj situaciji u kojoj je započeo mandat, Peičić je bio aktivan u izgradnji škola. Već od sredine 1937. rasle su tenzije u Europi zbog kojih se manje pozornosti pridavalo svakodnevi. Međutim, Peičić je nastojao provoditi svoje projekte u što većoj mjeri, zbog čega ga Milčec (2006) uspoređuje s bivšim gradskim načelnikom Jankom Holjcem, koji je slično reagirao pred Prvi svjetski rat. Ipak, Kolar-Dimitrijević (1983, 227) ističe da je Peičić zanemarivao industriju u gradu, pa samim time i radnike, a njegov odnos prema školstvu opisala je koristeći zaključke sa sjednice u lipnju 1939. da bi “trebalo [...] izgraditi i neke škole”. Stječe se dojam indiferentnosti, iako Peičić nije zaostajao za prethodnicima u pitanju gradnje škola, a djelovao je u teškim uvjetima političke nestabilnosti i unutar granica države (nacionalne težnje naroda) i u inozemstvu (širenje totalitarnih režima). Uspoređujući ga s Heinzelom, koji je djelovao u mirnijoj vanjskopolitičkoj situaciji, ne može se Peičiću poreći aktivnost u pitanju razvoja mreže škola. U skupštinu je istovremeno bio izabran i Ivo Crnković, ravnatelj jedne osnovne škole, čime je održan kontinuitet pedagoških stručnjaka među zastupnicima.

U tom razdoblju Zagreb je imao oko 240 tisuća stanovnika, što je bio novi porast, zbog čega je bilo nužno provoditi daljnje korake urbanizacije (Milčec, 2006). Peičić je nastavio putem svojih prethodnika provodeći mjere štednje uz podizanje novih zajmova iako prijašnji nisu bili otplaćeni. Među brojnim urbanističkim pitanjima nalazila su se i ona koja su se ticala školstva. Za gradnju i adaptaciju školskih zgrada bilo je predviđeno 14,6 milijuna dinara (Kolar-Dimitrijević, 1983). U istočnom dijelu grada u studenom 1938. dovršena je nova zgrada za Osnovnu školu Čučerje jer je bilo previše učenika za izvođenje nastave u staroj zgradi (neko vrijeme prije izgradnje nastava se održavala i u crkvenoj zgradi). Na Knežiji je 1939. izgrađena Državna pučka mješovita škola Antuna Radića (današnja Osnovna škola Matije Gupca) za 675 učenika (Tonković, 2009). Izgrađene su i Centralna produžna škola na Savskoj, osnovna škola na Radničkoj cesti, Škola za medicinske sestre u Mlinarskoj i školska ambulanta u Hirčevoj, uz nekoliko đačkih domova i skloništa (Milčec, 2006).

U međuvremenu je odobreno 1,3 milijuna dinara za gradnju ogledne šumske škole na Ksaveru (nastavak promicanja prakse alternativnoga obrazovanja), a bila je pripremljena i dokumentacija za gradnju Ekonomsko komercijalne visoke škole u Zvonimirovoj ulici (Kolar-Dimitrijević, 1983). Početkom školske godine 1937./38. tadašnja Državna narodna mješovita osnovna škola Savska cesta (današnja Osnovna škola “Tin Ujević”) mijenja svoj program i postaje Državna narodna ogledna škola Zagreb – Savska cesta (Batinić i Radeka, 2017). Sve su ustanove pratile moderne zahtjeve opremanja škole. Ujedno, otvaranje oglednih škola pokazuje da se u Zagrebu išlo ukorak s tada aktualnom pedagojskom teorijom, iako je važan razlog njihova osnivanja bio taj što je država smatrala oglednu školu idealnim provoditeljem takozvane jugoslavenske pedagogije. S obzirom na to da su bile strogo kontrolirane, država je nastojala provoditi svoje zamisli kakav bi trebao biti uspješan učenik po izlasku iz osnovne škole. Međutim, takve su škole više naštetile nego pomogle razvoju pokreta

radne škole. Od radnih škola, koje su tražile slobodu i samostalnost, prelazi se na sustav koji odbacuje individualnost u radu da bi se postigao unitarizam (Pivac, 2002).

Tijekom jedne rasprave o proračunu Gradski građevinski odbor predložio je da se uređuju samo ceste koje su vlasništvo općine. Usprotivio se vijećnik Žulj, koji je izjavio da bi to značilo da se neće adaptirati periferne ceste, što bi onemogućilo djeci polazak u školu. Stjepan Debeljak ponovno je tada zatražio novi učenički dom jer su bile sve učestalije prijave da djeca lutaju gradom bez ikakve skrbi. Od većih školskih projekata ostvaren je samo onaj za izgradnju nove škole na Trnju (današnja Osnovna škola Rapska), koja je otvorena u listopadu 1939. za 656 učenika, iako je nastava bila neredovita zbog nedostatka ogrjeva (Tonković, 2009). Sve se češće u skupštini, ali i u javnosti, govorilo o nametnutom zastupništvu (što je redovito bio slučaj i prijašnjih godina, ali se tada prvi put ozbiljno istaknulo), što je dovodilo do sukoba među zastupnicima koji su onemogućavali bilo kakvo glasanje. Uza sve to netom potpisan sporazum Cvetković-Maček pojačao je nacionalne tenzije. U takvim okolnostima krajem rujna 1939. smijenjen je Teodor Peičić, a na položaju gradskoga načelnika zamijenio ga je sudac Okružnoga suda Mate Starčević (Kolar-Dimitrijević, 1983).

## 8. Zaključak

Tijekom dvaju desetljeća između svjetskih ratova Zagrebom su rukovala sedmorica gradskih načelnika (gradonačelnika): Stjepan Srkulj (u dva navrata), Svetozar Delić, Dragutin Tončić, Vjekoslav Heinzl, Ivo Krbek, Rudolf Erber i Teodor Peičić. Svaki je djelovao u skladu s mogućnostima vremena u kojemu je izabran, što je nužno imati u vidu kada se prosuđuje pojedini mandat. Analizirajući njihove odluke u rukovođenju gradom, može se zaključiti da su svojom politikom ostavili dubok trag na urbanizaciji najvećega hrvatskoga grada. Neki, poput Heinzla, taj su zadatak obavili toliko uspješno da se njihov mandat smatra procvatom grada na urbanističkom planu. Drugi su pak djelovali pod strogim ograničenjima, zbog čega se može reći da je doprinos manji, ali svejedno neizostavan kada se razmatra razvoj mreže škola. U tu se kategoriju može uvrstiti, primjerice, Rudolf Erbera.

Nedvojbeno je da je u Zagrebu u tom razdoblju znatno proširena mreža škola, omogućujući dotad rubnim ili zapostavljenim dijelovima grada odgojno-obrazovnu ustanovu. Gradnja škola pratila je urbanizaciju gradskih četvrti, što je vidljivo u Maksimiru, Trnju i Centru, da izdvojimo samo neke primjere. Takve promjene pratilo je i proširenje tramvajskih trasa da bi se povezalo udaljenije dijelove grada, a to je pak bilo popraćeno izgradnjom školskih zgrada. Osim škola osnivani su ili premješteni u nove zgrade fakulteti, što je doprinosilo razvoju Sveučilišta. Nove su škole bile suvremeno opremljene; dvorana, knjižnica, električna struja ili tekuća voda postale su pravilo. Takva opremljenost nudila je kvalitetnije uvjete rada učiteljima. U mnogim je školama, djelomično i zbog spomenutih uvjeta, porastao broj učenika, a ponegdje ih je već nakon nekoliko godina bilo i dvostruko više nego prilikom otvorenja, s tim da je broj polaznika rastao.

Sve poteze treba kritički analizirati u kontekstu vremena, posebno ako se uzme u obzir da je tijekom prvoga Srkuljeva mandata Zagreb izašao iz Prvoga svjetskog rata, a u Erberovo i osobito Peičićevo vrijeme jačale su tenzije koje su nagovještavale nove sukobe. Ovdje treba spomenuti i tada utjecajne pedagoške teorije koje su stizale iz inozemstva, a po kojima se nastojalo adaptirati školstvo. Osim vanjskopolitičkoga nemira, na odlučivanje su znatno utjecale direktive iz Beograda. Restrikcije pojedinih stavki gradskoga proračuna iz Ministarstva financija rezultirale su djelomičnim smanjenjem ili potpunim odbacivanjem projekata modernizacije školstva ili zapošljavanja učitelja. Važno je napomenuti i da stroge odrednice za osnivanje i gradnju škola nisu postojale sve do 1929. godine. Tada je donesen prvi zakon o osnovnim školama, iako se u Hrvatskoj o tome razgovaralo i prije, u čemu je prednjačio Hrvatski pedagoško-književni zbor (Franković, 1958). To donekle objašnjava nerazmjer odluka i prioriteta gradskih načelnika u tom periodu. Unatoč tome, Zagreb je u međuraću neupitno povećao broj škola, makar samo adaptacijom postojećega prostora, čime je ostvaren kontinuitet unaprjeđenja školstva u najvećem hrvatskom gradu.

#### LITERATURA

1. Barišić Marenčić, Z. (2015). Gradska klaonica i stočna tržnica u Zagrebu arhitekta Waltera Fresea. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, 23 (2) /50/, str. 370-383.
2. Batinić, Š. i Radeka, I. (2017). Od reformne do alternativne pedagogije – pokušaji drugačije škole u Hrvatskoj u 20. stoljeću. *Acta Iadertina*, 14 (1), str. 41-60.
3. Čengić, D. (2002). Povijest zagrebačkih škola – dokumenti Državnog arhiva u Zagrebu 1900.-1945. *Anali za povijest odgoja*, 2, str. 141-154.
4. Detling, D. (2009). Prilog proučavanju bio- i bibliografije Stjepana Srkulja. *Osječki zbornik*, 29 (XX), str. 235-243.
5. Franković, D., ur. (1958). *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
6. Jurić, M. (2009). Zagreb u Prvome svjetskom ratu: povijesne novine kao izvor za istraživanje socijalne povijesti. *Libellarium: časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova*, 2 (2), str. 121-144.
7. Jurić, Z. i Strugar, M. (2011). Karlo Vajda i Vjekoslav Bastl: izgradnja tržnice na Dolcu u Zagrebu, 1928.-1936. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, 19 (1) /41/, str. 200-213.
8. Kolar-Dimitrijević, M. (1983). Socijalno-ekonomska politika gradske općine Zagreba s obzirom na položaj radničkog stanovništva od velike svjetske krize do početka Drugoga svjetskog rata (1931-1939). *Povijesni prilozi*, 2 (2), str. 171-244.
9. Kolar-Dimitrijević, M. (1994). O zagrebačkom gospodarstveniku Vjekoslavu Heinzelu (1871.-1934.). *Časopis za suvremenu povijest*, 26 (2), str. 257-276.
10. Kovačec, A., ur. (1996). *Hrvatski opći leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod "Miroslav Krleža".
11. Mamadaliev, A. M. i sur. (2019). The German System of Public Education in the Period between the 15th and early 20th centuries. Part 1. *European Journal of Contemporary Education*, 8 (2), str. 445-453. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?q=The+German+System+>

- [of+Public+Education+in+the+Period+between+the+15th+and+early+20th+centuries.+Par+1&id=EJ1220300](#) [21. 2. 2020.].
12. Matičević, Stjepan. *Hrvatska enciklopedija [online]*. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=39439> [21. 2. 2020.].
  13. Milčec, Z. (2006). *Zagrebački gradonačelnici: 155 godina od prvog do aktualnog gradonačelnika*. Ponovljeno, dopunjeno izdanje. Zagreb: Bookovac.
  14. Miljković, D. (2007). Iz povijesti osnovne škole u Hrvatskoj u razdoblju od 1918. do 1941. *Odgojne znanosti*, 9 (1), str. 135-150.
  15. Miljković, D. i Batinić, Š. (2011). Iz povijesti hrvatskoga srednjega školstva u razdoblju od 1918.-1940. *Napredak*, 152 (3-4), str. 495-520.
  16. Mirošević, F. (2014). Pučko školstvo i pismenost u Zagrebu u Prvom svjetskom ratu. *Anali za povijest odgoja*, 13, str. 9-44.
  17. Modrić-Blivajs, D. (2007). Kakvi su bili povijesni srednjoškolski udžbenici u banskoj Hrvatskoj u razdoblju Khuenova banovanja? *Časopis za suvremenu povijest*, 39 (3), str. 777-805.
  18. Pivac, J. (2002). Rekonceptualizacija bića škole – temeljna karakteristika (i preokupacija) didaktičkih promišljanja XX. stoljeća. *Anali za povijest odgoja*, 2, str. 35-48.
  19. Radeka, I. (2011). Pedagogija i ideologija u Hrvatskoj. U: Roksanđić, D. i Cvijović Javorina, I., ur. *Desničini susreti 2010*. Zagreb: Plejada, str. 116-136.
  20. Srkulj, Stjepan. *Hrvatska enciklopedija [online]*. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57635> [22. 4. 2019.].
  21. Tonković, T. (2009). *Zagrebačke škole*, knj. 1. Zagreb: Plavi grifon.
  22. Ujaković, B. (2002). Udžbenici za opismenjavanje odraslih u prvoj polovici XX. stoljeća. *Anali za povijest odgoja*, 2, str. 241-254.
  23. Vukasović, A. (2004). Razvitak pedagogije kao nastavne i znanstvene discipline u Hrvatskoj. *Anali za povijest odgoja*, 3, str. 7-16.

Filip Brčić, Zagreb

## ZAGREB MAYORS' CONTRIBUTIONS TO THE BUILDING OF SCHOOLS BETWEEN TWO WORLD WARS

### Summary

The author analyzes the educational policies pursued by Zagreb Mayors (then referred to as city chiefs) on an example of building new and renovating existing schooling institutions between 1914 and 1939. It considers certain aspects of the work conducted by seven city chiefs during that period: Stjepan Srkulj, Svetozar Delić, Dragutin Tončić, Vjekoslav Heinzl, Ivo Krbek, Rudolf Erber, and Teodor Pečić. Each of them acted according to the current situation in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians/Yugoslavia, but also often under the impact of foreign policy circumstances that needed to be adjusted to. This in particular refers to the end of the first global conflict and the imminence of the second one toward the end of the selected period. Many decisions were also directly influenced by the highest government in Belgrade, which

somewhat prevented the city representatives led by the Mayor of Zagreb from taking further steps. However, despite the occasionally imposed austerity policies, the City of Zagreb experienced large-scale urbanization, thanks to which it was recognized as the most modern Croatian city. School buildings were built according to modern standards, which may be one of the reasons why the number of students increased. The author concluded that, despite the unique situations they found themselves in, each of the Mayors helped modernize the Zagreb school system to a greater or lesser degree with respect to its infrastructure. By building new and expanding existing buildings, Zagreb thus enlarged the school network to extend to its suburbs, continually improving the schooling system.

**Key words:** Mayors, educational policy, building of schools,  
history of education, 1918-1939, Zagreb